

УДК 159.98:37.015.3

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-4\(56\)-2532-2546](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-4(56)-2532-2546)

Кулакова Лариса кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, <http://orcid.org/0000-0001-6496-7964>

Джеджера Ольга старший викладач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, <https://orcid.org/0000-0001-5471-703X>

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті здійснено теоретико-прикладний аналіз сучасного стану та трансформації діяльності психологічної служби в системі освіти України в умовах воєнного стану, постковідних змін, цифровізації освітнього процесу та підготовки до повоєнного відновлення. Метою дослідження є обґрунтування необхідності реформування психологічної служби та зміни парадигми роботи практичного психолога закладу освіти.

Проаналізовано нормативно-правову базу, функції та рівні функціонування служби, проблеми та досягнення. Особливу увагу приділено впливу російсько-української війни на трансформацію школи, зростанню запиту на кризову допомогу, роботі з травмами, ВПО та формуванню резилієнтності.

Висвітлено сильні сторони служби та ключові виклики. Обґрунтовано актуальність проєкту Концепції реформування психологічної служби на період до 2030 року, яка передбачає осучаснення нормативної бази, підвищення ефективності в умовах війни та повоєнного відновлення, інтеграцію цифрових інструментів і розширення психосоціальної підтримки.

Практична цінність результатів полягає в обґрунтуванні переходу до ресурсного, превентивного та дитиноцентрованого підходу в роботі психолога, оптимізації документообігу, посиленні ролі служби в створенні психологічно безпечного освітнього середовища та підготовці до системних змін у відповідь на сучасні виклики.

У дослідженні використано методи теоретичного аналізу, систематизації та узагальнення наукових джерел, нормативно-правових документів і методичних матеріалів. Встановлено, що формування резистентності учасників освітнього процесу є наскрізним пріоритетом діяльності служби в умовах тривалого воєнного стресу. Розкрито потенціал міжвідомчої взаємодії психологічної служби з інклюзивно-ресурсними центрами, органами соціального захисту та громадськими організаціями як ресурс розширення охоплення

психосоціальної підтримкою. Акцентовано на необхідності впровадження фахової атестації практичних психологів як інструменту забезпечення якості психологічних послуг.

Ключові слова: психологічна служба системи освіти, реформування, психічне здоров'я, воєнний стан, цифровізація, життестійкість, Концепція реформування психологічної служби, практичний психолог закладу освіти, психосоціальна підтримка.

Larysa Kulakova Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Developmental and Educational Psychology, Rivne State University of the Humanities, Rivne, <http://orcid.org/0000-0001-6496-7964>

Olha Dzhezhera Lecturer at the Department of Developmental and Educational Psychology, Rivne State University of the Humanities, Rivne, <https://orcid.org/0000-0001-5471-703X>

PSYCHOLOGICAL SERVICE IN THE EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE: CONTEMPORARY CHALLENGES AND PROSPECTS

Abstract. The article presents a theoretical and applied analysis of the current state and transformation of the psychological service in the education system of Ukraine in the context of martial law, post-COVID transformations, digitalization of the educational process, and preparation for post-war recovery. The aim of the study is to substantiate the need to reform the psychological service and to shift the paradigm of educational psychologists' practice.

The study analyzes the regulatory framework, functions, and levels of service operation (national, regional, and community levels), as well as key challenges (staff shortages, outdated reporting procedures, and excessive paperwork) and achievements (implementation of the AIS "I-Psychologist," transition to electronic reporting, and separation of psychologists' responsibilities from those of special education teachers and educators). Particular attention is paid to the impact of the Russian-Ukrainian war on the transformation of schools into "centers of care and unity," the growing demand for crisis intervention, trauma-informed work, support for internally displaced persons (IDPs), and the development of resilience.

The article highlights the service's strengths (an extensive institutional network, high levels of public trust, early identification of problems, and interagency cooperation) and its key challenges (insufficient coverage of adult community populations, the absence of professional certification, and inadequate resources and infrastructure). The article also highlights the relevance of the draft Concept for the Reform of the Psychological Service through 2030 (V. Panko et al.), which emphasizes the modernization of the regulatory framework, increased efficiency in wartime and

post-war recovery conditions, integration of digital tools, and the expansion of psychosocial support.

The practical value of the findings lies in supporting the transition to a resource-oriented, preventive, and child-centered approach in psychologists' practice, optimizing documentation workflows, strengthening the service's role in creating a psychologically safe educational environment, and preparing for systemic changes in response to contemporary challenges.

The study used methods of theoretical analysis, systematization and synthesis of scientific sources, regulatory documents and methodological materials. It was established that the formation of resilience of participants in the educational process is a cross-cutting priority of the service's activities in conditions of prolonged military stress. The potential of interagency cooperation of the psychological service with inclusive resource centers, social protection bodies and civil society organizations as a key resource for expanding the coverage of psychosocial support was revealed. Attention was focused on the need to introduce professional certification of pedagogical psychologists as a tool for ensuring the quality of psychological services.

Keywords: psychological service in the education system, reform, mental health, martial law, child-centered approach, digitalization, resilience, Concept for the Reform of the Psychological Service, educational institution psychologist, psychosocial support.

Постановка проблеми. Відповідно до статті 76 Закону України «Про освіту» у системі освіти функціонує психологічна служба, яка забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей, сприяє створенню умов для виконання освітніх і виховних завдань закладів освіти, соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти. Діяльність психологічної служби у системі освіти України здійснюється практичними психологами, соціальними педагогами, методистами та директорами (завідувачами) навчально-методичних кабінетів/центрів/лабораторій [1; 7].

В умовах сучасних викликів, пов'язаних із постковідним розвитком суспільства, російсько-українською війною, повоєнним відновленням держави, реформуванням освітньої сфери, психологічна служба в системі освіти України потребує оновлення для підвищення ефективності її функціонування [6].

На тлі пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення рф в Україну роль школи та формат освітнього процесу зазнали певних змін. Сучасна школа стала центром підтримки, турботи та єднання. Змінилися також пріоритети та цінності певних сфер. Зокрема, до переліку ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, які визначені

у Законі України «Про освіту» [1], доречно додати здатність дбати про своє психічне здоров'я, емоційний інтелект, ефективно справлятися зі стресовими та травмуючими ситуаціями.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає 7 компонентів психічного здоров'я: усвідомлення постійності та ідентичності свого фізичного і психічного «Я»; постійність і тотожність переживань в однотипних ситуаціях; критичне ставлення до себе і своєї діяльності адекватність психічних реакцій впливові середовища; здатність керувати своєю поведінкою у відповідності до встановлених норм; планування власної життєдіяльності та її реалізація; здатність змінювати свою поведінку залежно від зміни життєвих обставин [9, с.14].

Незважаючи на наявність чіткої нормативно-правової бази, що регламентує діяльність психологічної служби в системі освіти, сучасні виклики воєнного стану в Україні загострили низку критичних системних суперечностей.

Сьогодні спостерігається суттєвий дисонанс між зростанням запиту на кризову психологічну допомогу та попередніми методами статистичного обліку. Тривалий час фахівці були змушені витратити значний часовий ресурс на паперову звітність, що знижувало ефективність безпосередньої роботи із учасниками освітнього процесу. Інтеграція сучасних цифрових інструментів (зокрема автоматизованої системи «Я-ПСИХОЛОГ») має на меті дебюрократизацію процесу. Це дозволяє переспрямувати фокус уваги фахівця з формального адміністрування на професійну підтримку учасників освітнього процесу.

Концепція школи як «центру турботи» докорінно змінює функціонал психолога. Замість традиційної «діагностичної відстороненості», яка передбачала лише констатацію фактів, фахівець стає активним архітектором безпечного освітнього середовища. Гостро постає питання переорієнтації з моделі «виправлення вад» (дефіцитарний підхід) на «розкриття ресурсів» (потенціальний підхід). Такий аналіз потребує глибокого організаційно-педагогічного супроводу, особливо в умовах дефіциту кадрового забезпечення.

Ефективність діяльності служби не є автономною. Вона прямо залежить від якості вертикального та горизонтального управління – від рівня конкретного закладу до територіальної громади. Наразі заклад освіти володіє унікальним інструментарієм, адже саме в освітньому контексті найлегше ідентифікувати дітей групи ризику та надати їм первинну підтримку. Навчання дітей стратегіям подолання стресу (копінг-стратегіям) стає частиною щоденної практики. Завдяки фаховій підготовці освітяни можуть професійно оцінити складність проблеми та, використовуючи встановлені алгоритми перенаправлення, скоординувати допомогу дитині через залучення зовнішніх спеціалістів та сервісів громади.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблеми та перспективи розвитку психологічної служби в системі освіти України у своїх наукових працях описували В.Панок, О.Флярковська, О.Чуйко. Питання професійної підготовки

майбутніх фахівців психологічної служби вивчали А.Власова, В.Синишина, Т.Тарасова та ін. Однак, якщо теоретичні і практичні аспекти функціонування психологічної служби в закладах освіти досліджені досить широко, то питання управлінських, організаційно-педагогічних засад діяльності психологічної служби у системі освіти наразі вивчені досить фрагментарно.

Мета публікації – здійснити теоретико-прикладний аналіз сучасного стану та трансформації змісту діяльності психологічної служби в системі освіти України; обґрунтувати зміну парадигми роботи практичного психолога закладу освіти в умовах воєнного стану та цифровізації освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наказом МОН України від 22.05.2018р. №509 було затверджене Положення про психологічну службу у системі освіти України. Згідно із цим положенням метою діяльності психологічної служби є: сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти; охорона психічного здоров'я; надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти [7].

Завдання психологічної служби у цьому Положенні визначаються так:

- збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти шляхом доповнення сучасних методів навчання та виховання ефективними психолого-педагогічними технологіями;

- сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу.

Також Положенням про психологічну службу системи освіти визначено основні функції психологічної служби системи освіти:

- діагностично-прогностична – психолого-педагогічне вивчення чинників становлення особистості, її індивідуального розвитку;

- організаційно-методична – визначення стратегії, мети, завдань, планування діяльності психологічної служби та координація взаємодії учасників освітнього процесу;

- корекційно-розвиткова – система впливів, спрямованих на подолання визначених проблем, труднощів, шкідливих звичок, негативних емоційних станів тощо у здобувачів освіти; здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки; сприяння розвитку освітніх, інтелектуальних, загальних, спеціальних та соціальних здібностей, формування мотивації до освітньої діяльності у здобувачів освіти; надання психолого-педагогічної допомоги здобувачам освіти з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;

- консультативна – допомога у вирішенні проблем щодо розвитку, виховання, навчання та формування психологічної і соціальної компетентності учасників освітнього процесу;

– просвітницько-профілактична – поширення психологічних знань, виявлення фактів порушення прав дитини, вжиття заходів щодо подолання негативних чинників, які впливають на життєзабезпечення дитини, її моральний та соціальний розвиток, профілактика та попередження негативних впливів;

– соціально-захисна – здійснення соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, які опинилися у складних життєвих обставинах, перебувають у кризових ситуаціях (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали насильства тощо); захист конституційних прав і статусу, законних інтересів здобувачів освіти [7].

Система психологічної служби закладів освіти в нашій державі діє на таких рівнях [9, с.14]:

1. Національний рівень. На цьому рівні здійснюється нормативне регулювання діяльності ПС та визначаються загальні директиви, здійснюється координація роботи ПС, узагальнення та звітування про її роботу, а також дослідження, інновації та розробка науково-методичного забезпечення діяльності ПС, у тому числі інструментарію, який використовують працівники ПС закладу освіти.

Зокрема, ІМЗО здійснює такі функції: розробляє нормативну базу; дає загальні настанови щодо пріоритетів у роботі; координує підвищення кваліфікації; збирає, узагальнює та поширює досвід роботи психологічних служб. НАПНУ проводить дослідження й інноваційні розробки у сфері прикладної психології, бере участь у науково-методичному забезпеченні ПС, розробляє науково-методичні вимоги до змісту діяльності працівників ПС, розробляє методики, техніки та технології роботи із здобувачами освіти, в тому числі з дітьми із особливими освітніми потребами

2. Регіональний рівень. На цьому рівні здійснюється координація роботи ПС, навчально-методична та експертна підтримка, підвищення кваліфікації у публічних установах (ІППО).

ПС області надають навчально-методичну, інформаційну, консультативну та експертну підтримку працівникам ПС, проводять дослідження, організовують упровадження інновацій, організовують діяльність методичних об'єднань психологів, збір і поширення кращих практик. ІППО забезпечують підвищення кваліфікації психологів.

3. Рівень громад. На цьому рівні здійснюється координація та планування роботи ПС, зокрема через діяльність методоб'єднань, навчально-методична підтримка, а також взаємодія з інституціями й установами поза системою освіти.

ПС громади надають навчально-методичну, інформаційну, консультативну й експертну підтримку працівникам ПС, організовують діяльність методичних об'єднань психологів, збір і поширення кращих практик, методичний супровід закладів освіти у громаді.

Розмір навантаження працівників ПС у закладі освіти визначається типом населеного пункту та кількістю здобувачів освіти у закладі освіти відповідно до нормативів. Таким чином, кожен заклад освіти повинен мати практичного психолога хоча б на неповний робочий день (таблиця 1).

Таблиця 1

Норми ставок практичного психолога ЗЗСО

місто		село/селище	
до 499 здобувачів освіти	0,5 ставки	до 99 здобувачів освіти	0,25 ставки
500+ здобувачів освіти	0,75 ставки	100+ здобувачів освіти	0,5 ставки
700+ здобувачів освіти	1 ставка	200+ здобувачів освіти	0,75 ставки
		300+ здобувачів освіти	1 ставка

Типова документація, яку мають вести практичні психологи закладів освіти, визначається листом МОН України від 24.07.2019 № 1/9-477 [8]. Цей перелік включає: форму річного плану; журнал практичного психолога для щоденного обліку роботи; протоколи індивідуальної психологічної діагностики та консультації; протокол групової діагностики; форму для обліку занять; графік роботи.

З 2022/2023 навчального року ІМЗО запровадив електронну звітність виключно в онлайн-форматі через єдину електронну систему звітності (ЄЕСЗ). Подання звітності здійснюється через автоматизовану інформаційну систему «Я-ПСИХОЛОГ».

Фахівці ІМЗО пояснюють, що Єдина електронна система звітності побудована на концепції статистичних форм. Статистичними формами вважаються матеріали, рекомендовані листами Міністерства освіти і науки України та ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», які використовуються (заповнюються) для збору та узагальнення статистичної інформації із закладів освіти фахівцями психологічної служби. Донедавна такі дані подавалися у паперовому вигляді. Статистичні форми роздруковувались та заповнювались практичними психологами, соціальними педагогами, методистами, керівниками обласних навчально-методичних центрів/кабінетів/ лабораторій психологічної служби вручну. Фахівці подавали статистичні форми в райони/міста/області, які їх затверджували. Узагальнена статистична форма мала ту саму назву та структуру, що і статистична форма, що використовувалась у закладі освіти (Аналітична довідка щодо діяльності психологічної служби у системі освіти України). Не менш важливим фактором для прискорення процесу заповнення аналітичної довідки є те, що інформацію не потрібно заповнювати в двох формах (Word та Excel) та надсилати для перевірки. Заповнені дані автоматично

надсилаються до загального звіту. Крім того, з появою електронних баз даних та можливості подавати дані через ЄЕСЗ статистичні форми, які описано вище, стали застарілими та обтяжливими для використання. Сучасний підхід до збору даних фахівцями психологічної служби полягає у використанні ЄЕСЗ [10].

Які вимоги ставляться до сучасного практичного психолога закладу освіти та які професійні обов'язки визначені чинним законодавством?

Згідно професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» (Лист МОН № 6/1427 від 30.11.2020) основною метою професійної діяльності практичного психолога системи освіти є «психологічне забезпечення освітнього процесу відповідно до цілей та завдань освітньої діяльності та визначених результатів навчання, сприяння створення психолого-педагогічних умов, необхідних для досягнення результатів навчання здобувачами освіти, ефективної роботи педагогічних (науково-педагогічних) працівників закладу освіти, сприяння всебічному особистісному розвитку здобувачів освіти, реалізації їхніх можливостей та захист психічного здоров'я під час навчання» [5].

Окрім того стандартом визначено, що особа, яка претендує на посаду практичного психолога закладу освіти, повинна володіти такими загальними компетентностями: громадянська, соціальна, цифрова, особиста та навчальна, лідерська, підприємницька, культурна обізнаність та самовираження, мовна, етична.

З-поміж трудових функцій практичного психолога закладу освіти визначено такі: здійснення психологічної профілактики; здійснення психологічної просвіти щодо психологічного благополуччя та психічного здоров'я; здійснення психологічної діагностики; надання психологічної допомоги за запитом та/або відповідно до виявленої потреби в такій допомозі; здійснення власного професійного розвитку та самоосвіта; співпраця з педагогічними (науково-педагогічними) працівниками щодо організації ефективної освітньої діяльності та співучасть у створенні, підтримці та розвитку психологічно безпечного освітнього середовища в закладі освіти; здійснення організаційно-методичної діяльності під час виконання трудових функцій [5].

Як згадувалося нами вище, у чинному Положенні про психологічну службу системи освіти України вказується, що «метою діяльності психологічної служби є сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей і завдань системи освіти» [7]. Як вважає професор О. Чуйко, це означає, що шкільний психолог знову позбавлений своєї професійної самостійності: він не стільки створює, скільки лише сприяє створенню, виконує допоміжні функції тощо. Його діяльність орієнтована не стільки на саму дитину та її індивідуальні особливості розвитку, скільки на досягнення цілей освіти. Водночас, основним завданням і кінцевою метою має бути забезпечення психологічного благополуччя дитини, запобігання виникненню чи погіршенню

проблем із психічним здоров'ям, спричинених шкільним середовищем, а також підвищення ефективності освітнього процесу [11, с. 51].

Спробуємо проаналізувати зміни щодо професійних обов'язків психолога закладу освіти згідно чинного Положення про психологічну службу системи освіти.

Насамперед практичний психолог «здійснює діяльність як у закладі освіти (психологічна просвіта, діагностична, консультативна, освітня діяльність, обробка результатів досліджень тощо), так і за його межами (підготовка до проведення заходів, оформлення робочої документації, планування, звітність, робота у навчально-методичних та наукових центрах, громадських організаціях тощо)» [7]. Тобто психолог має право виконувати частину роботи поза межами закладу освіти, оскільки цей час відводиться для підготовки тренінгів, аналізу результатів тестувань, вивчення професійної літератури. Це можна прирівняти до «домашнього часу» вчителів, який вони витрачають на підготовку до уроків. У минулому, через відсутність чіткого розподілу робочого часу, адміністрація шкіл часто змушувала психологів проводити у школі до 40 годин на тиждень. Цей час заповнювали підмінами для вчителів, консультаціями чи організацією культурних заходів, тоді як методична робота переносилася на вечір після повного робочого дня.

Також психолог не повинен займатися просвітницько-пропагандистською діяльністю, адже він не є ідеологом. Натомість у Положенні про психологічну службу системи освіти вказано, що однією із функцій психологічної служби є просвітницько-профілактична, яка передбачає «поширення психологічних знань, виявлення фактів порушення прав дитини, вжиття заходів щодо подолання негативних чинників, які впливають на життєзабезпечення дитини, її моральний та соціальний розвиток, профілактика та попередження негативних впливів» [7]. Згідно Листа ІМЗО «Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2025/2026 навчальному році»» просвітницька діяльність фахівців психологічної служби у системі освіти України має бути спрямована на підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітнього процесу з питань психічного здоров'я, безпеки, прав людини, соціальної взаємодії та формування толерантного суспільства. Профілактичну роботу психологічної служби в закладах освіти спрямовано на попередження виникнення психічних та емоційних розладів у дітей, молоді та педагогів, а також на формування здорового психологічного середовища в освітньому процесі. Профілактика особливо актуальна в умовах воєнного стану та кризових ситуацій, коли учасники освітнього процесу постійно знаходяться у стресових ситуаціях [4].

Згідно сучасних вимог психолог закладу освіти не повинен більше займатися корекцією відхилень в інтелектуальному та психофізичному розвитку, адже він – не дефектолог. Згідно Листа ІМЗО «Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у

2025/2026 навчальному році» практичний психолог чи соціальний педагог не має виконувати обов'язки дефектолога, логопеда, корекційного педагога, до його професійних обов'язків не належить проведення корекційних занять та надання допомоги в навчанні – не його сфера діяльності, але він може звернутися до фахівців ІРЦ за консультацією [4].

У 2025/2026 навчальному році згідно методичних рекомендацій щодо пріоритетних напрямів роботи діагностичну роботу психологічної служби в закладах освіти спрямовано на вивчення психоемоційного стану здобувачів освіти, виявлення можливих порушень у розвитку та функціонуванні психологічних механізмів. Під час проведення діагностики особливу увагу потрібно приділяти аналізу впливу воєнного стану (стресових ситуацій та інших негативних чинників) на психічне здоров'я учасників освітнього процесу. [4]. У методичних рекомендаціях «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році» зазначено, що психологічна діагностика обов'язково проводиться на початку та наприкінці надання психосоціальної допомоги, а також у процесі її надання відповідно до стану учасника освітнього процесу (за потреби) з метою обрання або коригування способу надання, методу та обсягу психосоціальної допомоги [3]. Вартою уваги є ідея, сформульована на сайті громадської спілки Освіторія про те, що школи прощаються з концепцією «поламаної дитини», яку необхідно довести до норми. Тож діагностика причин, що ускладнюють розвиток дитини, – більше не головний біль психолога. Він не повинен регулярно проводити психологічні обстеження, якщо на те немає потреби. Так, користуватися цим інструментом фахівець може, але заради певної мети. У НУШ – цінності дитиноцентризму, тож відтепер ітиметься про вивчення динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей. Акценти змінено: не «знайти ваду», а «розкрити можливості» [12].

Сучасний практичний психолог закладу освіти не повинен брати участі у здійсненні виховної роботи, розробляти та впроваджувати програми з навчально-виховної роботи, адже він – не вихователь. А тим паче не повинен допомагати у виборі закладу вищої освіти залежно від рівня психологічного розвитку або ж складати разом з учнем життєві плани, як вимагало від психологів попереднє Положення про психологічну службу, адже плани – це особиста справа самого школяра та його родини. Також зникла нереалістична вимога забезпечити індивідуальний підхід до кожного учасника освітнього процесу. Один психолог на 700 учнів, їхніх батьків та колектив учителів (за нормативами ставок) не в змозі це зробити [2].

Та чи не найбільший акцент наразі робиться на тому, що в умовах російсько-української війни важливою складовою діяльності психологічної служби закладів освіти є робота з дітьми, які пережили травматичні події, з внутрішньо переміщеними особами, а також з педагогічними працівниками, які на собі відчули конфлікт та його наслідки. І одним із основних напрямків у

розрізі цієї проблеми є формування життєстійкості особистості. Так, дослідники, які вивчають коло проблем, пов'язаних з питанням психологічної безпеки освітнього середовища, вважають, що психотравмуючі ситуації прямо чи опосередковано впливають на фізичне і психічне здоров'я особистості. Зокрема, до психотравмуючих ситуацій в освітньому процесі можна віднести: конфлікти у стосунках «вчитель – учень», «учень – учень», «учень – батьки» тощо; проблема адаптації в освітньому середовищі; атмосфера конкуренції між однолітками; надмірна вимогливість педагогів тощо [8, с. 12].

Враховуючи усі реалії сьогодення та виклики, які постали перед психологічною службою системи освіти, МОН України було ініційовано обговорення та окреслення перспективних напрямів розвитку цієї галузі. Директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України Віталій Панок описав проєкт Концепції реформування психологічної служби в системі освіти України на період до 2030 року [6], розроблений проєктною групою, до складу якої ввійшли представники Кабінету Міністрів України, МОН України, професійних громадських організацій, працівники психологічної служби системи освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, науковці.

Зокрема, В.Панок зазначив, що «Концепція реформування психологічної служби в системі освіти України на період до 2030 року – це стратегічний документ, розроблений групою експертів із залученням представників професійної спільноти, громадських організацій, стейкхолдерів, урядовців. У ньому на основі сучасних методів аналізу ситуації та польових досліджень визначено основні можливості, проблеми й загрози та шляхи подальшого розвитку психологічної служби системи освіти України в умовах сучасних викликів: постковідний розвиток суспільства, російсько-українська війна, повоєнне відновлення країни, реформування освітньої сфери» [6]. Проєкт Концепції спрямований на модернізацію Психологічної служби з метою адаптації її діяльності до викликів воєнного часу та завдань повоєнної відбудови. Основний акцент робиться на підвищенні якості соціально-педагогічної та психологічної підтримки не лише для учасників освітнього процесу, а й для територіальних громад, що є запорукою стабільного навчання та захисту ментального здоров'я населення.

Основна мета Концепції – визначити загальну візію та основні напрями реформування Служби в умовах війни і повоєнного відновлення країни для органів влади, стейкхолдерів, професійного й експертного середовища [6].

Фахівці Українського науково-методичного центру НАПН України визначили проблемні місця у функціонуванні ПС, які стримують її розвиток та потребують змін відповідно до сучасних викликів, як от: застаріла нормативно-правова база, що регулює діяльність ПС; недостатня кількість працівників ПС у закладах освіти, зокрема, у сільській місцевості та деяких типах закладів освіти; недостатній рівень матеріального забезпечення умов праці фахівця ПС;

недосконале оцінювання діяльності (відсутність кількісних та якісних критеріїв оцінки ефективності надання послуг із психологічної підтримки населення та учасників освітнього процесу; відсутність фахової атестації практичних психологів, соціальних педагогів, методистів); низька компетентність здобувачів освіти з основ стресостійкості, побудови міжособистісних стосунків, розвитку емоційно-вольової сфери через брак просвітницьких, профілактичних, корекційних заходів тощо; відсутній алгоритм своєчасного реагування педагогічних працівників на прояви труднощів із психологічним благополуччям дітей/учнів під час освітнього процесу, неготовність педагогічних працівників надавати першу психологічну допомогу учасникам освітнього процесу; недосконала система науково-методичного супроводу професійної діяльності та підвищення кваліфікації працівниками ПС; ПС не охоплює соціально-педагогічну чи психологічну підтримку дорослого населення ТГ.

Водночас фахівці Українського науково-методичного центру НАПН України визначають і сильні сторони сучасної ПС в системі освіти нашої держави:

1. Психологічна служба системи освіти є найбільш потужною державною службою в Україні, що надає психологічні послуги.
2. Розгалужена мережа підрозділів та кваліфіковані фахівці, які мають психологічні компетентності й високий рівень довіри серед педагогів, батьків, дітей та учнів, що дає змогу «дійти до кожного» учасника освітнього процесу.
3. Діяльність фахівців ПС забезпечує мінімальну стигматизацію без дискримінації клієнта, що має психологічні проблеми.
4. Можливість раннього виявлення відхилень у поведінці й розвитку особистості здобувачів освітніх послуг та вжиття заходів із запобігання подальшого загострення проблем чи девіацій у поведінці.
5. У закладі освіти наявне середовище для комплексної психологічної роботи із сім'єю.
6. Накопичено досвід надання психологічної допомоги та психосоціальної підтримки для здійснення профілактики, соціально-психологічної реабілітації всіх учасників освітнього процесу у місцях їхнього проживання.
7. Наявність у структурі ПС соціальних педагогів, однією з головних функцій яких якраз є забезпечення міжвідомчої взаємодії на рівні громади щодо захисту психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу, зв'язок закладу освіти, сім'ї і громадськості.
8. Системний підхід у роботі працівників ПС для виконання завдань розвитку, навчання, виховання здобувачів освіти (запровадження циклограм роботи, стрижневим моментом яких є психолого-педагогічний консиліум).
9. Позитивний імідж служби серед учасників освітнього процесу, громадськості (особливо у воєнний час) [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений теоретико-прикладний аналіз проблеми засвідчує, що психологічна служба в

системі освіти України перебуває на етапі глибокої змістової та організаційної трансформації. Сучасні виклики зумовили принципову зміну парадигми діяльності практичного психолога: від дефіцитарної моделі «виправлення вад» до ресурсорієнтованої моделі «розкриття потенціалу» особистості.

Запровадження автоматизованої системи «Я-Психолог» та переведення звітності в електронний формат сприяли дебюрократизації роботи фахівців психологічної служби і вивільненню часового ресурсу для поточної роботи з учасниками освітнього процесу. Водночас виявлені проблеми свідчать про необхідність комплексного реформування галузі, концептуальні засади якого описано у проєкті Концепції розвитку психологічної служби в системі освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці науково обґрунтованих організаційно-педагогічних механізмів управління психологічною службою на рівнях територіальних громад, а також у вивченні ефективності нових форм психосоціальної підтримки учасників освітнього процесу в умовах військового стану та військового відновлення. Окремої уваги потребує дослідження готовності педагогічних працівників до надання першої психологічної допомоги як ключового елементу розбудови школи як «центру турботи». Актуальним залишається також питання розробки чітких критеріїв оцінювання ефективності діяльності психологічної служби та впровадження фахової атестації її працівників як інструменту забезпечення якості психологічних послуг у системі освіти України.

Список скорочень:

ВПО – внутрішньо переміщені особи

ЕСЗЗ – єдина електронна система звітності

ІМЗО – Інститут модернізації та змісту освіти

ІППО – Інститут післядипломної педагогічної освіти

ІРЦ – Інклюзивно-ресурсний центр

МОН – Міністерство освіти і науки

НАПН – Національна академія педагогічних наук

ПС – психологічна служба

ТГ – територіальна громада

Література:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Кулакова Л. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців психологічної служби системи освіти у контексті сучасних вимог. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова (Ред.). *Філософія освітнього простору вищої школи (психологічне спрямування): колективна монографія*. Київ : «Центр учбової літератури». С. 342-371.

3. Лист ІМЗО від 07.07.2025 № 21/08-586 «Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2025/2026 навчальному році». URL: <https://surl.lt/pwtsda>

4. Лист ІМЗО від 08.08.2024 №21/08-1233 «Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році»». URL: <http://surl.li/hnhcjt>
5. Лист МОН № 6/1427 від 30.11.2020 «Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти». URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/77702/
6. Панок В. Г. Концепція реформування психологічної служби у системі освіти України на період до 2030 року. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2023. №5 (2). С. 1-10. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5204>
7. Положення про психологічну службу системи освіти України (від 2018-05-22 № 509). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>
8. Психологічна робота в закладах освіти: важливий інструмент роботи з дітьми під час війни. Методичні рекомендації у сфері освіти. Асоціація міст України: спільними зусиллями. 2023. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/osvita_2023_v2.pdf
9. Психологічна служба у школах: вплив повномасштабної війни: аналітичний звіт за підсумками дослідження / О. Будзь, І. Когут, Т. Жерьобкіна, Ю. Назаренко; за ред. А. Аносової, О. Петушкової. Київ : Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 2024. 93 с. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/pdf.pdf>
10. Флярковська О., Дименко Р., Лященко Т., Мельничук В. Упровадження єдиної електронної системи звітності у діяльності психологічної служби у системі освіти України. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*, 2023. № 3. С. 24-31. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psych-2023-3.04>
11. Чуйко О. Проблеми та перспективи розвитку психологічної служби у школі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2018. № 1 (3). С. 48-52. <https://doi.org/10.17721/2616-7786%20.2018/3-1/11>
12. Якою буде роль шкільних психологів у Новій українській школі. «Освіторія медіа». URL: <http://surl.li/yvkfgg> (дата звернення: 24.03.2026).

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017r. [The Law of Ukraine “On Education”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian]
2. Kulakova, L. (2025). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv psykholohichnoi sluzhby systemy osvity u konteksti suchasnykh vymoh. [Features of the professional training of future specialists in the educational system’s psychological services in the context of current requirements]. R. Pavelkiv, N. Korchakova (Red.). *Filosofiiia osvithnoho prostoru vyshchoi shkoly (psykholohichne spriamuvannia): kolektyvna monohrafiia*. Kyiv : «Tsentr uchbovoi literatury». 342-371. [in Ukrainian]
3. Lyst IMZO vid 07.07.2025 № 21/08-586 «Pro metodychni rekomendatsii «Priorytetni napriamy roboty psykholohichnoi sluzhby v systemi osvity Ukrainy u 2025/2026 navchalnomu rotsi» [Letter from the Institute of Educational Psychology and Psychology of Education (IMZO) dated July 7, 2025, No. 21/08-586, “Regarding the Methodological Recommendations: ‘Priority Areas of Work for Psychological Services in the Ukrainian Education System for the 2025/2026 Academic Year’”]. URL: <https://surl.li/pwtsda> [in Ukrainian]
4. Lyst IMZO vid 08.08.2024 №21/08-1233 «Pro metodychni rekomendatsii «Priorytetni napriamy roboty psykholohichnoi sluzhby v systemi osvity Ukrainy u 2024/2025 navchalnomu rotsi»» [Letter from the Institute of Educational Psychology and Psychology of Education (IMZO) dated August 8, 2024, No. 21/08-1233, “Regarding the Methodological Recommendations ‘Priority Areas of Work for Psychological Services in the Ukrainian Education System for the 2024/2025 Academic Year’”]. URL: <http://surl.li/hnhcjt> [in Ukrainian]

5. Lyst MON № 6/1427 vid 30.11.2020 «Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Praktychnyi psykholoh zakladu osvity» [Letter No. 6/1427 from the Ministry of Education and Science dated November 30, 2020, “On the Approval of the Professional Standard ‘Educational Institution Practitioner Psychologist’”]. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/77702/ [in Ukrainian]
6. Panok, V. H. (2023). Kontseptsiiia reformuvannia psykholohichnoi sluzhby u systemi osvity Ukrainy na period do 2030 roku. [Concept for Reforming Psychological Services in Ukraine’s Education System Through 2030]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 5 (2). 1-10. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5204> [in Ukrainian]
7. Polozhennia pro psykholohichnu sluzhbu systemy osvity Ukrainy (vid 2018-05-22 № 509). [Regulations on the Psychological Services of the Ukrainian Education System]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> [in Ukrainian]
8. Psykholohichna robota v zakladakh osvity: vazhlyvyi instrument roboty z ditmy pid chas viiny (2023). Metodychni rekomendatsii u sferi osvity. [Psychological support in educational institutions: an essential tool for working with children during wartime]. Asotsiatsiia mist Ukrainy: spilnymy zusylliamy. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/osvita_2023_v2.pdf [in Ukrainian]
9. Psykholohichna sluzhba u shkolakh: vplyv povnomasshtabnoi viiny: analitychnyi zvit za pidsumkamy doslidzhennia [Psychological Services in Schools: The Impact of Full-Scale War: An Analytical Report Based on Research Findings] (2024). O. Budz, I. Kohut, T. Zherobkina, Yu. Nazarenko (Red.). Kyiiv : Tsentr innovatsiinoi osvity «Pro.Svit». URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/pdf.pdf> [in Ukrainian]
10. Fliarkovska, O., Dymenko, R., Liashchenko, T., Melnychuk, V. (2023). Uprovadzhennia yedynoi elektronnoi systemy zvitnosti u diialnosti psykholohichnoi sluzhby u systemi osvity Ukrainy. [Implementation of a unified electronic reporting system for psychological services in the Ukrainian education system]. *Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezperervnoi osvity. Seriiia «Pedahohika. Psykholohiia»*, 3. 24-31. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-3.04> [in Ukrainian]
11. Chuiko, O. (2018). Problemy ta perspektyvy rozvytku psykholohichnoi sluzhby u shkoli. [Challenges and Prospects for the Development of School Counseling Services]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Sotsialna robota*. 1 (3). 48-52. <https://doi.org/10.17721/2616-7786%20.2018/3-1/11> [in Ukrainian]
12. Yakoiu bude rol shkilnykh psykholohiv u Novii ukrainskii shkoli. [What role will school psychologists play in the New Ukrainian School?]. «Osvitoriia media». URL: <http://surl.li/yvkfgg> (data zvernennia: 24.03.2026). [in Ukrainian]

Дата першого надходження статті до видання: 20.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.04.2026